

СЛОВОТВІРНА РЕАЛІЗАЦІЯ ДІСЛІВ У ПАРАДИГМІ ДЕВЕРБАТИВІВ СТАНУ

У статті з'ясовано базові чинники, значущі для творення віддієслівних іменників опредметненої дії зі значенням стану; визначено їхній вплив на механізм продукування та специфіку функціонування девербативів.

Ключові слова: девербатив стану, дієслово, мотиватор, перекатегоризація, семантика.

Віддієслівні іменники опредметненої дії зі значенням стану як один із важливих складників системної організації мови слугують традиційним і водночас винятково актуальним об'єктом лінгвістичного вивчення передусім тому, що, зберігаючи семантичні характеристики мотиватора, перебувають в особливій зоні синкретизму іменника та дієслова. Саме девербативам притаманний діалектичний синтез предметної та процесуальної семантики.

Словотвірний аспект віддієслівних іменників активно досліджували В. В. Виноградов, І. С. Улуханов, О. Ф. Пінчук, Н. Ф. Клименко, Л. О. Родніна, І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, В. П. Олексенко та ін. на синхронному та А. Ю. Кримський, А. В. Майборода, Л. М. Булатова, Л. Л. Гумецька, С. П. Бевзенко, І. І. Ковалик, Є. Георгієва, А. В. Лагутіна, В. М. Хохлачова, О. М. Прокопович, Ю. С. Азарх, Н. П. Романова, О. М. Максимець на діахронному рівнях. Проте на сьогодні в мовознавчій літературі питання про ідентифікування ознак дієслів, релевантних для творення девербативів стану, не знайшло однозначного трактування. З огляду на це мета дослідження – схарактеризувати вплив базових чинників дієслів-мотиваторів на механізм продукування та специфіку функціонування віддієслівних іменників опредметненої дії зі значенням стану.

Однією з визначальних ознак девербативів стану є статичність, відсутність зміни суб'єкта в часі. Мотивувальними для них виступають дієслова буттєвої семантики. Саме вони, за дослідженням Л. М. Колібаби, мають найбідніші словотвірні потенції щодо всіх іменникових дериватів [4, 110]. Виступати, проте, твірними для лексем на позначення опредметненої дії – девербативів стану – вони можуть, оскільки зберігають значення неперервного перебігу, напр.: *блаженствувати* (переживати, відчувати блаженство, насолоду) → *блаженствування, зимувати 1* (жити де-небудь узимку, залишатися десь на зиму) → *зимування, блискати 1* (раз у раз яскраво блищати) → *блискання, блиск 1, блискіт, стриміти 1* (височіти, здійматися над рівнем, поверхнею чого-небудь) → *стриміння*.

Обмеження у творенні девербативів стану виникає тоді, коли лексико-семантичні варіанти (далі – ЛСВ) дієслова входять до різних семантичних класів, пор.: *розвалюватися / розвалитися 1* (руйнуватися) – клас процесу → *розвалювання, розвалення, розвалитися 2* (приходити до стану повного розпаду) – клас процесу → *розвал 2*, але *розвалюватися / розвалитися 4* (сидіти або лежати, недбало розкинувшись) – клас стану → Ø; *витримувати 7* перех., спец. (зберігати що-небудь протягом тривалого часу в спеціальних умовах для набуття певних якостей) – клас дії → *витримування, витримка 2*, але *витримування 2* (стійко терпіти велике фізичне або моральне напруження, біль) – клас стану → Ø. Має місце також вибірковість стосовно девербативного продукування: *кипіти 1* (пінитися під час нагрівання, випускаючи пару) – клас стану → *кипіння*, але *кипіти 4* (бурхливо, палко виявлятися (про почуття, переживання)) – клас стану → Ø.

Субстанційні семи – ще один важливий чинник, що впливає на конституювання девербативів. Їхня кількість у твірних девербативів стану незначна, позаяк семантика дієслова зорієнтована лише на носія стану. У вербативів прояву та становлення ознаки наявності предметних сем щонайменша, тому вони є пасивними у творенні девербативів стану, напр.: *височіти 1* (вирізнятися висотою, підноситися над чим-небудь, міститися вище чого-небудь) → Ø, *даленіти 1* (здалека виднітися, мріти) → Ø, *зеленіти 2* (вирізнятися зеленим кольором з-поміж чого-небудь, на чомусь) → Ø, *багрянити 2* (виднітися, вирізнятися своїм багряним кольором) → Ø, *сірїти 2* (вирізнятися сірим кольором, виднітися) → Ø, *сірїлитися 1* (вирізнятися з-поміж чого-небудь, на чомусь сірувато-білим кольором) → Ø, *голубіти 1* (вирізнятися своїм кольором, виднітися) → Ø.

Характер суб'єкта також вважаємо важливим чинником творення девербативів стану. Стан є ознакою предмета, що існує незалежно від його носія, не потребує зусиль цього носія для своєї реалізації. Стан – це те явище, яке виникає під впливом зовнішньої стосовно носія стану сили [1, 98]. Дієслова-мотиватори представляють пасивний тип суб'єкта, що зумовлено семами 'нецілеспрямованість', 'некерованість', 'недоцільність'. Він, будучи носієм ознаки, засвідчує цим своє інактивне начало. Активність продукування девербативів стану залежить від ступеня пасивності суб'єкта. Поділяємо думку

Н. Є. Грушко про те, що від «надмірно» пасивного суб'єкта (*Силует людини **сіріє** вдалині*) девербативи стану не утворюються [2, 141]. До таких вербативів належать лексеми зі значенням «колір». Дієслова із семантикою оптичної ознаки виступають мотивувальними, оскільки потенційно зорієнтовані на деяку активність суб'єкта, напр.: *жеврити 1* (слабо горіти, світитися невеликим полум'ям) → *жевріння*, *мерехтити 1* (світити тремтливо, нерівно, блимати) → *мерехтіння*, *сяяти 1* (випромінювати рівне, яскраве світло, яскраво світитися) → *сяння*, *зяти* (бути широко відкритим, виявляючи всю свою глибину) → *зяння*.

Важливим для творення девербативів стану є належність суб'єкта до класу істот, що посилює його активність та уможлиблює продукування девербатива. Так, дієслова локальної характеристики із суб'єктом-істотою не творять девербативів стану, оскільки неможливе *висіння дзеркала**, *лежання фотокартки**, *сидіння іграшки**. Проте їхні протичлени із суб'єктом-істотою вільно утворюють девербативи стану: *...Я навчився... Розглядати дерево, як нагоду Для **висіння**, втілену ще в насінні* (Ю.Андрухович); *Просто мав приємність від непорушного **лежання**...* (П.Загребельний); *...кількагодинне **сидіння** перед екраном із бездумним поглядом... заспокоювало жінку...* (М.Матіос).

Безособові дієслова на позначення стану живого організму знижують реалізацію словотвірного потенціалу, незважаючи на те, що прихований суб'єкт, перебуваючи в цьому стані, є об'єктом деякої сили, яка діє на організм поза волею людини [2, 142], пор.: *морозити 4* безос., 3 ос. (про хворобливе відчуття холоду, гарячковий стан) → Ø, *палити¹ 4* безос. (викликати відчуття жару, печії) → Ø, *трясти 4* безос. (викликати тремтіння) → Ø, але *нудити 3* безос. (викликати неприємне почуття у шлунку) → *нудота*; *лихоманити 1* безос. (про відчуття гарячки) → *лихоманка*; *колоти 1* безос. (боліти (про відчуття гострого, різкого болю чи кольки) → *колька 1*; *різати 7* безос. (викликати різкий біль) → *різь 1*. На думку Л. М. Колібаби, у значенні таких утворень «співвідношення між дією та предметом зміщене вбік останнього» [4, 127].

Маючи у своїй семантичній структурі ЛСВ особового дієслова, що належить до іншого класу, вербатив легко включається в процес перекатегоризації, напр.: *пекти 4* безос. (викликати хворобливе відчуття жару, печії, паління) → Ø, але *пекти 1* (готувати їжу, нагріваючи, прожарюючи на вогні або на жару) → *печення*, *печіння 1*, *печиво 4* розм., рідко; *колотити 3* безос. (трусити від гніву, роздратування) → Ø, але *колотити 1* (розмішувати що-небудь рідке) → *колотіння*.

Важливість ознаки активності суб'єкта для творення девербативів, слушно зауважує Л. М. Колібаба, особливо виразно виявляється в процесі зіставлення семантично розбіжних ЛСВ чи омонімів, оскільки пасивність суб'єкта, наділеного ознаками носія стану чи якості, може спричинити виникнення дивергентних відношень [4, 119], напр.: *пустувати¹* (розважаючись, бавитися, гратися) → *пустування*, *пустощі*, але *пустувати²* (бути пустим, ніким, нічим не зайнятим) → Ø; *пестити 1* (ніжно торкаючись, гладячи когось, виявляти до нього любов, ласку, голубити) → *пещення*, *пестіння* діал., *пестощі*, але *пестити 4* (виношувати, плекати думку, надію) → Ø; *дути 3* техн. (виготовляти порожнисті предмети з рідкої скляної маси за допомогою струменя повітря) → *дуття*, але *дути 4* розм. (бути незадоволеним ким-, чим-небудь, ображатися) → Ø.

На синтаксичному рівні мотивувальні девербативів стану бувають 1) одномісними, коли лівобічна валентність передбачає функціонування неперехідних вербативів, що знижує рівень продукування девербативів стану, напр.: *Вони [свідки] **зубилися**, кожен намагався вигородити себе...* (Ю.Мушкетик) – *зубитися 2* перен. (позбуватися самовладання, не знати від хвилювання, як діяти, що робити) → Ø, *Тільки Зінко був зовсім тверезий, ...та Роман **бадьорився*** (Б.Грінченко) – *бадьоритися* (намагатися триматися бадьоро, мати бадьорий вигляд) → Ø, *Море **даленіє**: Ах, якби-то тільки лиш воно* (М.Братан) – *даленіти 1* (здаєка виднітися, мріти) → Ø; 2) дво- і тримісними, що розширює можливості їхнього словотвірного потенціалу. У ролі предикатів можуть виступати 1) неперехідні та 2) перехідні дієслова, напр.: 1) *Я **пишаюсь** тобою, Волине!* (Ю.Покальчук) – *пишатися 1* (відчувати гордість за кого-небудь) → *пишання 1* (*Хоцінський... розбуркав у йому гордість своїм родом, пишання своїм панством...* (І.Нечуй-Левицький); 2) *...рабська природа... північну культуру завжди **обожнювала**...* (М.Хвильовий) – *обожнювати / обожнити 2* перен. (дуже поважати, любити кого-небудь) → *обожнювання*, *обожнення* (*І все те: дикість, безглузді звичаї, обожнювання кожної літери... – зливається в цих людей у поняття батьківщини* (П.Загребельний).

Девербативи стану творяться від дієслів, у яких ознака процесуальності засвідчена формою недоконаного виду. Це є однією з їхніх іманентних характеристик, оскільки стани позбавлені ознаки внутрішнього порогу, що відображена в особливостях категорії виду – відсутності корелятивної пари

(форми доконаного виду). Отже, для аналізованих девербативів твірними виступають неграничні дієслова, семантична структура яких позбавлена компонента 'спрямування до завершення'.

Якщо ж мотиватором стає лексема з потенційною граничністю, хоч і відображена формою недоконаного виду, у якій передбачена зміна в лексико-семантичній структурі, статична рівновага суб'єкта в семантиці девербативів стану руйнується, унаслідок чого відбувається зміна ситуації та перехід у девербативи дії чи девербативи процесу, пор.: *Цвітіння дерев – найніжніша пора...* (Ю.Андрухович) (предикатне ім'я позначає статичну ситуацію: *Дерева цвітуть*) // *Пізніх троянд процвітання яскраве осінє віщує* (Л.Українка), *Я бачу... весни розцвітання* (Л.Українка), *...перецвітання для них* [сільських жінок] *пов'язане з внутрішньою драмою* (В.Даниленко). Предикатні імена вияскравлюють зміну стану, презентують динамічну ситуацію: *Троянди процвітали; Весна розцвітала; Жінки «перецвітали»*, а отже, переходять до розряду девербативів процесу.

Для неграничних вербативів характерним є словотвірна пасивність. Притаманна їм семантика буттєвості (значення статичної ознаки, властивості тощо, що, відповідно, передбачає пасивного суб'єкта дії або сигналізує про його відсутність), на думку Л. М. Колібаби, «не сумісна із процесним, «дієвим» характером синтаксичних девербативів» [4, 136], основна функція яких – номіналізувати процес.

До вагомих чинників, які впливають на словотвірну спроможність дієслів стосовно продукування девербативів стану, відносимо й стилістичні характеристики. Найпоєднованіше засвоюються прямі значення, вибірково – переносні, обмежено – розмовні. Перешкоджають утворенню девербативів стану застарілі, діалектні і фразеологічно зумовлені значення. Спеціальні термінологічні значення практично не пов'язані з процесом перекаатегоризації, оскільки вербативи класу стану, які виступають мотивувальними, з погляду сфер уживання є загальноживаними й майже не функціонують у книжних стилях.

Розмовні значення девербативи стану засвоюють активніше, ніж девербативи дії та девербативи процесу, напр.: *сумувати розм.* (горювати, тужити за ким-, чим-небудь) → *сумування 1* (*Сильніша гніву, сумування, обиди була любов!* (М.Вовчок); *спати 3 розм.* (бути в статевих зносинах з ким-небудь) → *спання* (*Чи допомагає спільне спання ліпше пізнати людину, га?* (Л.Денисенко); *сидіти 7 розм.* (бути ув'язненим) → *сидіння 1* (*Він це все не раз передумував за довге сидіння... у цій-таки тюрмі...* (І.Багрянний). Ця особливість пояснюється здатністю розмовних значень уживатися в позиції субстантива, а також і тим, що певна частина мотивувальних дієслів таких утворень виступає складником розмовної лексики, засобом створення в усному чи писемному мовленні, зокрема художньому стилі, колориту невимушеності, простоти й деякої експресивності [6, 85].

У межах групи девербативів стану невелику підгрупу становлять ті з них, що функціонують як розмовні, хоч за мотивувальним дієсловом такої ремарки в словнику не закріплено. Конотацію зумовили дериваційні суфікси, за допомогою яких утворено іменники (-от(а), -н(я), -нин(а)): *журбота розм.* ← *журбитися 1* (засмучуватися з яких-небудь причин, зазнавати журби) (*Майже ціла ніч у непевності й журботі* (У.Самчук), *трусанина розм.* 2 перен. ← *труситися 2* перен. (відчувати страх, переляк; боятися) (*Трусанина... примусила Одотю отямитися* (М.Сидоряк), *сидня розм.* 1 ← *сидіти 3* (перебувати в стані бездіяльності) (*...Кузьма за лежнею не знав сидні* (М.Стельмах). Отже, афікси мають стилістичну маркованість, а похідні – відтінок зниженості. Розмовно-просторічного забарвлення девербативам стану також може надавати нетипове поєднання твірної основи дієслова та словотворчого суфікса, які є активно вживаними в різних стилях мовлення (для мотивувальних дієслів – розмовний, для словотворчих афіксів – книжний). Ідеться передусім про девербативи з формантами -нн(я), -н-, -к(а), які можуть функціонувати в розмовному та художньому мовленні, напр.: *голодування розм.* ← *голодувати 1* (залишатися без їжі довгий час) (*Сп'янілі від крові молоді садисти добивали саперними лопатами виснажених голодуванням дітей, жінок* (О.Гончар), *спочив розм.* ← *спочивати 1* (відновлювати сили після втоми, припиняючи дію, рух) (*Благословенні і степи безкраї, Ці океанські простори безлюдні, Де промінь сонця спочиву не має...* (М.Бажан), *сплячка 2 розм.*, перен. ← *спати 2* перен. (бути бездіяльним, пасивним) (*...вони [організації] перебували в сплячці та розгубленості* (М.Потебенько).

Певну закономірність простежено на рівні переносних значень дієслів, які беруть участь у продукуванні девербативів стану. На це впливає, зокрема, непрограмована сполучуваність твірних, що є наслідком переносних уживань вербативів. Вона зазвичай збігається з утрадиційною сполучуваністю іменника, чим і забезпечує реалізацію непрямих значень полісемантичних дієслів, напр.: *скніти 2* (мучитися, жити в тяжких умовах) → *скніння 1* (*...буде тобі саме вічне скніння та животіння, – не життя, а тільки відбування життя* (О.Гончар), та *скніти 4 перен.* (існувати без розвитку, руху вперед, перебувати у стані занепаду) → *скніння 1* (*Зумовлене... скнінням української інтелігенції, в евакуації все сприймалося тяжче...* (Ю.Курносів); *дрімати 1* (перебувати в напівсонному стані, неміцно спати) → *дрімання* (*А там ні*

сну ж і ні **дрімання**... (П.Тичина), та **дрімати 2 перен.** (перебувати у стані спокою, бездіяльності, бути нерухомим) → **дрімання** (Вона ще не зовсім прокинулася від зимового **дрімання**... (О.Вишня); **голодувати 1** (залишатися без їжі довгий час) → **голодування, голодовка 1** рідко (Після тридобового **голодування** це шкідливо! (Г.Адамов), **Про голодовку ж смішно було навіть думати** (В.Винниченко), та **голодувати 2 перен.** (гостро відчувати нестачу чого-небудь у край необхідного) → **голодування, голод 3** перен. (...кількість товарів та послуг зменшилася, що призвело до своєрідного товарного **голодування** (І.Белебега), **Голод** на книжку існував не перший... (С.Бандера).

Одним із шляхів поповнення девербативів стану є семантична міграція. Віддієслівний іменник, мотивуючись прямим значенням твірного, належить до девербативів дії чи девербативів процесу. Коли ж він засвоює переносне значення, то поповнює розряд девербативів стану, напр.: **гризтися 1** (кусати один одного (про тварин) → **гризня** розм. **1** (**Гризня** [собак] **перенеслася** кудись за кам'яницю... (М.Дмитренко) – девербатив дії, але **гризтися 3** розм. **перен.** (душевно страждати, журитися, переживати) → **гризота 1** (До всеї іншої жури причиняється ще й **гризота** про його здоров'я (О.Кобилянська) – девербатив стану; **вигравати / виграти 1** (здобувати, одержувати що-небудь завдяки певній грі, при розігруванні лотереї) → **виграш 1** (По обіді за картковим столиком... **нараз погасла у неї** [імператриці] **втіха від виграшу** (І.Корсак), **вигравати 4** (грати на музичному інструменті щось) → **вигравання** (– Ну, та й ти ж, брате, граєш! Я ще не чув такого виразного **вигравання** ніколи! (П.Мирний) – девербатив дії, але **вигравати 7** тільки недок., **перен.** (переливатися барвами) → **вигравання** (Він бачив те привітливе **вигравання** сонячного проміння... (П.Мирний) – девербатив стану; **затихати 3** (ставати слабшим, ущухати (про явища природи) → **затихання** (Повторенням цілих звуків у колисковій О.Маковея створюється картина **затихання** природи... (В.Макар) – девербатив процесу, але **затихати 1 перен.** (переставати виявляти ознаки життя) → **затишшя 2** перен. (Справа виключення зі спілки письменників – загальмувалась. Настало **невиразне затишшя** (Г.Костюк) – девербатив стану.

Застарілі та діалектні значення дієслів гальмують процес продукування девербативів стану. Відтворення в девербативів такої конотації залежить від потреб спілкування: стилісової належності, ступеня їхньої функціональної активності, доцільності переведення екстрапольованих значень в позицію субстантива. Хоч мотивувальні дієслова й належать до загальноновживаної, почасти розмовної, лексики, проте здебільшого несуть нейтральне стилістичне забарвлення, пор.: **веселитися** (проводити час у розвагах) → **веселоці** (...і **веселоці** його [кентавра] **тепер уже не видавалися недоречно-навмисними** (П.Загребельний), але **веселитися ким, чим, заст.** (радіти кому-, чому-небудь) – (От би хто нами всіма **веселився** (Г.Барвінок) → Ø; **терпіти 4** розм. (страждати, мучитися) → **терпіння 3** розм. (Не власні боління, **терпіння** народу Ти в слово безсмертне хотів **перелити** (М.Зеров), але **терпіти 4** від чого, **діал.** на що (страждати від хвороби, немощів) – (Він **терпів** на дихавицю... (І.Франко) → Ø; **журитися 1** (засмучуватися з яких-небудь причин, зазнавати журби) → **журіння, журба 1** (А що по **журінню**? (М.Вовчок), ...**Як в журбі, то, що казати, – в журбі** (А.Малишко), але **журитися 3 заст.** ким, чим (турбуватися, тривожитися про кого-, що-небудь) – (Мала те єдине задоволення, що не потребувала **журитись** своїм «завтра» (І.Вільде) → Ø.

Серед мотивувальних дієслів зрідка трапляються діалектні лексеми. Низький ступінь активності цих вербативів пояснюється, на нашу думку, кількома причинами. По-перше, утворені від діалектних ЛСВ дієслів девербативи функціонують у живому мовленні й не фіксуються лексикографічною практикою. Слушною видається думка, згідно з якою діалектні дієслівні значення програмують девербативи як граматичну модель, а не як літературну норму [7, 157], що не знаходить свого віддзеркалення у словниках. Виявлено й іншу тенденцію: ЛСВ вербатива, який виступає мотивувальним, не є діалектним, але продукує такий девербатив, що має функціональні обмеження й обслуговує лише сферу діалектного мовлення, напр.: **нудитися 1** (перебувати в стані нудьги (стан, викликаний бездіяльністю, відсутністю розваг; сум, досада) → **нудь діал.** (стан, викликаний бездіяльністю, відсутністю розваг; сум, досада) (**Йї зразу почув нудь, пересичення, обридження до всього** (І.Франко).

По-друге, девербатив із діалектним значенням може мотивуватися дієсловом іншого семантичного класу (дії чи процесу). Унаслідок таких процесів відбувається порушення однієї з ознак транспозиції: лексичне значення мотивата відрізняється від значення мотиватора, напр., **труса діал.** (сум'яття, тривога) (**За тим натовпом, клопотом та трусом, то я не урвала й годинки з людьми попрощатись** (М.Вовчок) ← **труситися 1** (хитатися, коливатися); **гризь діал.** (ломота (тупий, ниючий біль у кістках, суглобах, м'язах) (**Вона вже й... листя в'ялить і на згагу, на хрипоту, і на гризь** (М.Вовчок) ← **гризтися 3** розм., перен. (душевно страждати, журитися). Отже, мотивація досліджуваного типу девербативів стану пов'язана із семантикою: словотвірне значення розглядуваних іменників тяжіє до мутаційного.

По-третє, похідні, утворені за моделями «ДО + -Ø» (жур, опас), «ДО + -Øа» (жура, труса, змора 1, остуда 1, люба діал.), «ДО + -'Ø» (нудь, гризь, пересить), «ДО + -ота» (згризота, любота), «ДО + -ка» (опаска), «ДО + -нина» (замішанина 1), «ДО + -ва» (любва), яскраво засвідчує те, що живе діалектне мовлення уникає «книжних» формантів -ни(я) (-анн(я), -енн(я), -інн(я): *А мене хвилює жур?* (А.Малишко), *Прийде якась змора на нього, на ворога...* (І.Багряний), *...голос у Дудиці став іншим... чи від старості, чи від переситі* (Р.Іванченко), *За цю згризотою од свободолюбивої старшини спала на старого Гетьмана незабаром ще страшніша згризота од козацької «черні»* (В.Липинський), *На роботу приймали Мотрю з опаскою* (П.Мирний), *...на полі чисто естетичної критики панує... замішанина понять* (І.Франко), *Її очі з любовою спочили на гарному, трохи обпаленому сонцем лиці...* (І.Франко).

Фразеологічно зумовлені значення дієслів як компонентів фразеологічних одиниць не успадковують девербативи стану, оскільки однією з типологічних характеристик фразеологізму є постійний склад конститuentів, позиційно закріплений у певній послідовності [5, 204], напр.: *Øскніти душею 1* (страждати, мучитися) (*Кажуть – ...тут ти скнів душею, там – радітимеш серцем* (П.Мирний) → Ø; *Øболіти душею* (дуже переживати, тривожитися за кого-, що-небудь) (*Галя за всіх боліла душею* (П.Мирний) → Ø; *Øвисіти* (повисати) / *повиснути на волосинці* (на волоску, на волосині) 1 (перебувати в дуже непевному, критичному становищі) (*На волоску, на волоску весь світ висить...* (О.Гончар) → Ø. Проте девербативи стану можуть функціонувати в межах фразеологічної одиниці як її складники, але при цьому вони втрачатимуть власні індивідуальні значення. Саме тому їхню семантику не можна виводити «із суми лексичних характеристик відповідних слів» [5, 203], напр.: *лихоманка 1* (хворобливий стан, за якого людину кидає то в жар, то в холод) – *Øжити (бути) як у лихоманці* (у постійній тривозі, неспокійно), *лежня* (нічого не робити) – *Øсправляти лежні* (нічого не робити), *голод 1* (гостре відчуття потреби в їжі) – *Øі холод і (та) голод* (важкі життєві умови з великими матеріальними нестатками).

Отже, девербативи стану – наслідок вибіркового процесу перекатегоризації. Вони мають свій реєстр вербативних ознак. На їхнє формування й функціонування впливає належність дієслів-мотиваторів до того або того семантичного класу, субстанційність і релятивність їхньої семантики, властиві їм лексико-граматичні характеристики (перехідність / неперехідність, доконаний / недоконаний вид), закріплена за ними стилістична специфікація або відсутність її.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1992. – 222 с.
2. Грушко Н. Е. Глагол как база субстантивного словообразования / Н. Е. Грушко // Семантические вопросы словообразования: значение производящего слова. – Томск : Изд-во Томского ун-та, 1991. – С. 135–164.
3. Кабулова Л. Т. Функціонування дієслівних іменників у газетно-публіцистичному стилі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.02 “Російська мова” / Л.Т.Кабулова. – К., 1996. – 16 с.
4. Колібаба Л. М. Асиметрія словотвірних співвідношень багатозначних дієслів та іменникових девербативів / Л. М. Колібаба. – К. : Ін-т укр. мови НАН України, 2005. – 349 с.
5. Сучасна українська літературна мова / [А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.] ; за ред. А. П. Грищенка. – [3-тє вид., допов.]. – К. : Вища школа, 2002. – 439 с.
6. Сучасна українська літературна мова : стилістика [за заг. ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наук. думка, 1973. – 588 с.
7. Чевельгина Н. Ф. Инхоативные глаголы и соотносительные сочетания в отношении к словопроизводству / Н. Ф. Чевельгина // Семантические классы русских глаголов. – Свердловск : Изд-во Уральского ун-та, 1982. – С. 77–82.

В статье определены базовые факторы, значимые для образования отглагольных существительных опредмеченного действия со значением состояния; описано их влияние на механизм формирования и специфику функционирования девербативов. Ключевые слова: девербатив состояния, глагол, мотиватор, перекатегоризация, семантика.

The article presents the basic factors, which are significant for the edifying of the verbal nouns of subjective action of status; defines their impact on the mechanism of production and specifics of the functioning.

Key words: deverbal noun of state, verb, motivator, recategorization, semantics.